

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра банківської справи
(найменування кафедри)

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

(підпис)
“ ____ ” _____ 201 ____ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 072 “Фінанси, банківська справа та страхування”
за магістерською програмою професійного спрямування
“Управління діяльністю банку на фінансовому ринку”
на тему: «Банківське кредитування малого та середнього бізнесу»

Виконавець:

студентка кредитно-економічного
факультету
Овсієнко Мар’яна Євгенівна _____
/підпис/

Науковий керівник:

к.е.н., ст.викладач
(науковий ступінь, вчене звання)
Гаркуша Юлія Олександрівна _____
/підпис/

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ.....	6
1.1. Соціально-економічна сутність малого і середнього підприємництва, його місце і роль в економіці.....	6
1.2. Теоретичні аспекти кредитування малого та середнього бізнесу	16
1.3. Механізм надання кредиту малому та середньому бізнесу	26
Висновки до розділу 1	32
РОЗДІЛ 2 ОЦІНКА БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ	36
2.1. Аналіз розвитку ринку банківського кредитування малого та середнього бізнесу в Україні	36
2.2. Оцінка банківського кредитування малого та середнього бізнесу (на прикладі банку)	44
2.3. Механізм визначення кредитоспроможності позичальника банку	49
Висновки до розділу 2	54
РОЗДІЛ 3 ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ	56
3.1. Проблеми банківського кредитування малого та середнього бізнесу	56
3.2. Міжнародний досвід банківського кредитування малого та середнього бізнесу	61
3.3. Шляхи вдосконалення банківського кредитування малого та середнього бізнесу в Україні	65
Висновки до розділу 3	69
ВИСНОВКИ	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	76
ДОДАТКИ	79

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Основною рушійною силою економіки, а отже, і джерелом матеріальних та духовних благ є мале підприємництво. У розвинених державах сектор малого та середнього бізнесу створюється від 60 до 80 % ВВП, забезпечує роботою понад 70 % працюючого населення. Саме мале підприємництво формує здорову ринкову конкуренцію, наслідком якої є висока якість товарів і послуг, саме воно сприяє вирішенню цілої низки соціальних проблем. Особливою є роль малого та середнього бізнесу у трансформаційних економіках. В умовах дестабілізації економіки тільки суб'єкти малого та середнього бізнесу спроможні вирішити проблеми перехідного періоду і сприяти економічному зростанню. Україна не є винятком – саме з малим підприємництвом держава пов'язує надію на швидкі структурні зміни в економіці, вихід із кризи та створення передумов для успішного завершення ринкових реформ.

Негативний вплив світової фінансової кризи на економіку України закономірним чином позначився й на розвитку вітчизняного підприємництва. І в першу чергу мова йде про малий бізнес, який не має достатніх резервних ресурсів та страхових інструментів для самостійного подолання кризового тиску, який з кожним днем лише посилюється. Однією з найвагоміших перепон на шляху діяльності малих підприємств в умовах кризи є відсутність достатньої кількості фінансових ресурсів.

За останні роки українські банки значно просунулися у розвитку, наростили свій капітал та розширили мережу, однак якість фінансових послуг, які вони надають, ще залишається на досить низькому рівні. Так сукупний банківський кредит приватним позичальникам складає лише 40% вітчизняного ВВП, у той час як у західних країнах цей показник перевищує 200%.

Проаналізувавши тенденції розвитку малого та середнього бізнесу, ми виявили, що цей сектор так і не став "драйвером" економічного розвитку нашої

держави. Особливе місце з-поміж стримуючих факторів належить проблемі його фінансового забезпечення. За умов нестачі власних ресурсів і фактичної відсутності фінансової підтримки держави, суб'єкти малого та середнього бізнесу відчувають гостру потребу в зовнішніх джерелах фінансування, чільне місце серед яких належить банківському кредитуванню.

Метою роботи є обґрунтування теоретичних засад організації банківського кредитування малого та середнього бізнесу, з'ясування сучасного стану кредитної діяльності банківських установ, окреслення можливих напрямів оптимізації кредитних взаємин банків із суб'єктами малого та середнього бізнесу на основі врахування світового досвіду.

Для досягнення поставленої мети передбачено постановку, формулювання і розв'язання наступних наукових та практичних завдань:

- дослідити теоретичні основи організації кредитних взаємин комерційних банків із підприємницькими структурами малого та середнього бізнесу в умовах ринкової економіки;
- обґрунтувати роль і значення банківського кредитування малого та середнього бізнесу як важливого сегменту кредитного ринку;
- проаналізувати діючу практику банківського кредитування сфери малого та середнього бізнесу;
- узагальнити зарубіжний і вітчизняний досвід й визначити можливості удосконалення механізму кредитування банківськими установами підприємств малого та середнього бізнесу;
- розробити та обґрунтувати напрямки активізації кредитування малого та середнього бізнесу банками України.

Об'єктом дослідження є процес банківського кредитування представників малого та середнього бізнесу.

Предметом дослідження є теоретико-методичні основи банківського кредитування представників малого та середнього бізнесу.

Методологія дослідження. У кваліфікаційній роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, а саме: метод наукових

абстракцій, методи аналізу та синтезу, метод кореляційно-регресійного аналізу, метод порівняння, табличний метод, індукції та дедукції, метод коефіцієнтів та методи графічного зображення, статистичні методи.

Інформаційна база роботи. Статистичну і фактологічну основу дослідження складають Закони України, постанови та декрети Кабінету Міністрів України, Укази Президента України, нормативні документи Національного банку України, банківських установ, підприємств.

ВИСНОВКИ

На сьогоднішній день в Україні існує ще досі не вирішена проблема розвитку малого та середнього бізнесу, а саме він є одним із основних факторів макроекономічної стабілізації держави у час пост кризового стану.

Малий бізнес здійснює важливі кроки у вирішенні проблеми зайнятості. Він може створювати нові робочі місця й поглинати надлишкову робочу силу під час спадів і структурних зрушень економіки. В розвинутих країнах на малий та середній бізнес припадає 50% від всіх зайнятих громадян та до 70-80% нових робочих місць. Також бізнес пом'якшує соціальну напругу і демократизацію ринкових відносин, тому що саме він є основою формування середнього класу.

Якщо говорити про головну перевагу малого та середнього бізнесу то це сукупність форм і методів пристосування до змін на глобальному ринку: здатність реагувати на зміни, а це як наслідок невеликого обсягу виробництва та обмежених ресурсів, вразливість порівняно з великими компаніями, заповнення прогалин у економіці внаслідок неможливості застосування масштабу у виробництві та збуті.

Рішення щодо кредитування приймається на підставі аналізу даних фінансовго стану суб'єкта підприємницької діяльності, доходи від підприємницької діяльності якого розглядається якості джерела повернення заюоргованості позичальника перед банком, а також даних стосовно якості менеджменту позичальника (якщо позичальник – юридична особа) , та даних щодо забезпечення зобов'язань позичальника за кредитними коштами.

Виникнення кредитних відносин між підприємствами й банками можливе за таких умов:

- учасники кредитної угоди мають бути юридичними особами і функціонувати на принципах комерційного розрахунку;
- підприємство (позичальник) або має бути власником майна, або володіти

правом на користування та розпорядження ним;

- необхідна наявність економічних і юридичних гарантій повернення кредиту після певного строку;
- кредитор має бути так само заінтересований у видачі кредиту, як підприємство – в його отриманні, тобто повинні збігатися економічні інтереси суб'єктів господарювання;
- банк-кредитор у процесі оцінки діяльності підприємства-позичальника ставить такі вимоги:
 - ✓✓ підприємство має бути кредитоспроможним;
 - ✓✓ підприємство повинно забезпечувати зростання обсягів виробництва та реалізації продукції (робіт, послуг);
 - ✓✓ співвідношення суми зобов'язань, включаючи суму кредиту, що планується отримати, до суми власного капіталу має становити не більше 70:30;
 - ✓✓ інвестиційний проект підприємства-позичальника має бути фінансово-окупним та не передбачати виробництва з високим екологічним ризиком;
 - ✓✓ кредит має бути забезпечений.

Основними механізмами банківського кредитування малого та середнього бізнесу вважається: нормативно-правовий механізм; організаційний механізм; фінансово-економічний механізм.

Дія нормативно-правового механізму ґрунтується на нормативно-правовому регулюванні, яке здійснюється посередством прийняття, зміни, визнання такими, що втратили силу нормативних правових актів, які представляють собою письмовий офіційний документ, прийнятий (виданий) в певній формі правотворчим органом в межах його компетенції і спрямований на встановлення, зміну або скасування правових норм.

Що стосується організаційного механізму, то він має на увазі цілий комплекс структурних одиниць, використовуваних в організації процесу банківського кредитування, а також має ряд особливостей. Складові

організаційного механізму управління (структурні, організаційно-адміністративні, інформаційні елементи) мають властивість комплексності впливу, оскільки, будучи організаційними по основному характеру їх впливу, вони носять одночасно риси фінансово-економічного і нормативно-правового механізмів і в силу цього мають сильні взаємозв'язки з останніми .

Фінансово-економічний механізм банківського кредитування підприємств малого і середнього бізнесу - це найважливіша складова комплексу механізмів вдосконалення банківського кредитування даних підприємств, що відображає сукупність фінансових і економічних методів, способів, форм, інструментів і важелів, за допомогою яких здійснюється регулювання фінансово-економічних процесів і відносин з метою ефективного впливу на кінцеві результати діяльності підприємства.

Бізнес в Україні знаходиться в зародковому стані, але сумнівів у тому, що саме він буде однією з основних сфер суспільного виробництва вже не існує. Малий та середній бізнес в Україні акумулює в собі енергію середнього класу суспільства з високим потенціалом, його зайнятість а також працевлаштування, яке направлене на створення власної справи і здійснення підприємницької діяльності.

Питома вага кредитів для МСБ в загальному обсязі кредитного портфеля банків є незначною (до 20%) вже впродовж багатьох років, так, у 2015 вона складала 14,7%, а у 2016 — 15,1% . На сьогодні малі та середні підприємства в сукупності генерують та реалізують більше 70% річного обсягу продукції та послуг не фінансового сектору України, що не співвідноситься з рівнем кредитування МСБ.

Сегмент кредитування малого і середнього бізнесу (МСБ) має величезний потенціал, однак банки надмірно оптимістичні в оцінці обсягу зазначеного ринку. Згідно з оцінками НБУ, зазначений сектор дійсно має величезний потенціал, і на перших етапах кредитний портфель може подвоюватися кожні три-чотири роки. Окрім цього, кредитування сегменту МСБ не замінить банкам класичне кредитування великих корпоративних позичальників.

ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК» має великий спектр послуг для малого та середнього бізнесу. Кредити підприємствам малого та середнього бізнесу у 2016 та 2017 роках складала досить малу частину в загальному обсязі наданих кредитів в ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК» - 1,09 % та 1,67 % відповідно. Протягом цього періоду збільшилась як кількість кредитів підприємства малого та середнього бізнесу, так і загальна кількість кредитів наданих в ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК». Кредити підприємствам малого та середнього бізнесу збільшились на 1458 млн.грн., а загальна кількість кредитів збільшилась на 9258 млн.грн.

Кредитоспроможність розраховують у два етапи.

На першому етапі підприємство самостійно розраховує власні показники кредитоспроможності (здійснює так званий внутрішній аналіз). Висновки цього дослідження призначені для внутрішнього оцінювання підприємством потенційної можливості отримання кредиту та характеристики позички, на яку воно може претендувати за існуючого фінансово-господарського стану.

На другому етапі кредитоспроможність підприємства оцінюють експерти кредитного відділу банку, в який підприємство подало заяву на отримання кредиту. Це так званий зовнішній аналіз. Його результати та висновки є підставою для задоволення чи незадоволення банком заяви підприємства або іншого банку на отримання кредиту.

Проблем, що перешкоджають кредитуванню малого та середнього бізнесу в Україні, немало. Хоча більшість банків відновили кредитування, кредитувати малий бізнес бажає небагато з них і то не на вельми привабливих умовах. Проблеми, які перешкоджають кредитуванню малих підприємств в Україні, як було зазначено вище, поділяють на дві складові – проблеми позичальників і проблеми кредиторів. Якщо усі проблеми не будуть скориговані і не вдасться узгодити інтереси кредиторів і позичальників, більша частина підприємств малого та середнього бізнесу піде у "тінь". А це призведе до розбалансування економіки, загострення соціальної напруги в державі.

Отже, перед малими підприємствами постають такі проблеми, пов'язані з

банківським кредитуванням:

- 1) мале підприємство не може надати необхідного забезпечення для отримання кредиту;
- 2) надто високі процентні ставки за кредитами;
- 3) оформлення документів на кредит складне або забирає багато часу;
- 4) термін кредитування недостатній;
- 5) непрозорість МСБ.

Можна виділити основні шляхи вдосконалення кредитування малого та середнього бізнесу в Україні:

1. Ризики бере на себе комерційний банк, який приймає рішення з кредитування малого бізнесу.
2. Гарантії забезпечуються спеціалізованими фондами або іншими інститутами підтримки малого та середнього бізнесу.
3. Гарантії за кредитами забезпечують державні та муніципальні органи влади для малих і середніх підприємств, які працюють у соціально значущих галузях економіки, беруть участь у виконанні державних замовлень, виконують заходи в рамках регіональних програм соціально-економічного розвитку територій та населених пунктів.
4. Створення комерційних схем гарантування за кредитами, запровадження продажу гарантій як форми вкладення капіталу з метою отримання прибутку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андреев А. Особливості становлення ринку банківських послуг в Україні // Банківська справа. – 2003. – №4. – С. 35-37.
2. Банківські послуги. Кредити [Електронний ресурс]. Режим доступу – <https://msb.aval.ua/bank/loans/>
3. Банковское дело: Учеб./под ред. О.И. Лаврушина. - М.: Финансы и статистика, 2007. - 672 с.
4. Жежерун Ю.В.МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА
5. Баб'як М. М. Розвиток малого і середнього підприємництва у регіоні // Актуальні проблеми економіки. - 2004. - № 12. - С. 77 – 83
6. Кредитование МСБ: тенденции 2010 и ожидания 2011. Малое предпринимательство: статистика// Экономика и жизнь. - М. -2007. - №40. - С. 54.
7. Кредити для малого і середнього бізнесу в 2016 році стануть доступнішими всього на 1-2% – експерт, [Електронний ресурс]. Режим доступу - <http://news.finance.ua/ua/~1/0/all/2013/02/06/296141>
8. Зверяков М. І. Управління фінансовою стійкістю банків: підручник / М. І. Зверяков, В. В. Коваленко, О. С. Сергєєва. – Київ: «Центр учбової літератури», 2016. – 520 с.
9. Карамишева Г.М. Проблеми кредитування малого та середнього бізнесу в умовах посткризового стану економіки / Г.М. Кармишева, А.Г.Новікова // Актуальні проблеми економіки. – 2011. - №1. – С. 34-38
10. Герасимович А.М., д.е.н., проф. Малий та середній бізнес, банківське кредитування київський національний економічний університет ім. Вадима гетьмана
11. Смовженко, Т. С. Посилення впливу стимулюючої функції податків на розвиток підприємництва [Текст] / Т. С. Смовженко, О. М. Люткевич, Г. П. Федорова / НАН України ; Інститут регіональних досліджень; Національний банк України. Львівський банківський ін-т / М. А. Козоріз (відп. ред.). – Л. : ЛБІ НБУ, 2001. – 50 с.

12. Іванов Ю. Б. Малий бізнес: управління податками [Текст]: монографія / Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку; НАН України / Ю. Б. Іванов, К. В. Петросянц. – Харків : ІНЖЕК, 2009. – 352 с., с. 157].
13. Волкова Н.И. Организация взаимоотношений банков и предприятий малого и среднего бизнеса в процессе кредитования / Н.И. Волкова // Економіка і організація управління : сб. научн. тр. ДонНУ. – 2013. – Вып. 1(15) – 2 (16). – С. 65-75.
14. Зверяков М.И. Теоретические проблемы формирования национальной экономической системы: монография / М.И. Зверяков. – Одесса: Астропринт, 2012. – 352 с.
13. Официальный сайт Украинского Фонда поддержки предпринимательства. [Электрон- ный ресурс]. – Доступный с <http://www.ufpp.gov.ua>
14. Бех М.С. Проблеми кредитування підприємств і малого бізнесу / М.С. Бех, Н.М. Бех // Сталій розвиток економіки : всеукр. наук.-вироб. журнал. – 2011. – No 2 (5). – С. 53-57.
15. Глущенко С.В. Напрямки кредитування суб'єктів малого бізнесу в Україні / С.В. Глу- щенко // Науково-практичний журнал Національного банку України. – 2005. – No 4. – С. 81-93.
16. Біломістний О. М. Проблеми фінансування малих підприємств за рахунок банківського кредитування [Текст] / О. М. Біломістний // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. - No 1 (4). – 2009. - С. 81-84.
17. Бобров Є. А. Сучасний стан і перспективи розвитку кредитування малого бізнесу [Текст] / Є. А. Бобров // Фінанси України. – 2009.- No 6. – С. 103-104.
18. Зверяков М. І. Антикризове управління фінансовою стійкістю банку в умовах економічних дисбалансів: монографія / М.І. Зверяков, О.М. Зверяков. – Одеса: ОНЕУ, 2015. – 418 с.
19. Gal, V. (2008), “Development of Small and Medium Business in Ukraine”, *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy*, no 5, pp. 13-15

20. Abramova, I.M. (2010), "Problems of small business development in Ukraine", *Finansy Ukrainy*, no 4, pp. 12-17
20. Національний Банк України [Електронний ресурс]: офіційний вебсайт - Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua>.
21. Руда О.Л. Організація банківського кредитування малого та середнього бізнесу в Україні
22. ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК» [Електронний ресурс]: офіційний вебсайт - Режим доступу: <https://privatbank.ua>
23. Бондаренко Ю.В. Порівняльний аналіз підходів щодо оцінки кредитоспроможності позичальника – юридичної особи / Ю.В. Бондаренко // Молодіжний науковий вісник УАБС НБУ. Серія: Економічні науки. – 2012. - № 1. – С. 18-25.
24. Бугель, Ю. Основні шляхи вдосконалення сучасних методів оцінки кредитоспроможності позичальника [Текст] / Ю. Бугель // Банківська справа. – 2007. – № 4. – С. 54-60.
25. Гроші та кредит: Підручник / М.І. Савлук, А.М. Мороз, М.Ф. Пуховкіна та ін. / За заг. ред. М.І. Савлука. – К.: КНЕУ, 2001. – 450 с.
26. Мошенский А.Б. Пути совершенствования системы управления кредитными рисками // Финансы и кредит. – 2008. - № 6. – С. 35-40.
27. Грошово-кредитна система України в умовах ринкових перетворень в економіці: Монографія / За ред. д.е.н., проф. О.В. Дзюблюка. – Тернопіль: «Карт-Бланш», 2007. – 308 с.
28. Кредитування малого та середнього бізнесу [Текст] / Інформаційно-аналітична записка // Дзеркало тижня, 16 травня, 2011.
29. Кредити для малого бізнесу: все-таки реальність?. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.news.finance.ua/>
30. Проблеми та перспективи розвитку кредитування малого бізнесу комерційними банками України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.academia.org.ua/?p=635>.
31. Піхняк Т.А. Проблеми кредитування малих підприємств в Україні та напрями їх вирішення [Текст] // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.9., – С. 232-237.

32. Охріменко О. “Чому в Україні так погано кредитують малий і середній бізнес?” – Режим доступу: <https://ua.112.ua/>
33. Непрозорість – ключова проблема кредитування бізнесу – банкіри [Текст] // Економічна правда,
34. Григор’єв С. Принципи створення та функціонування фондів кредитної гарантії / С. Григор’єв. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vldau/APK/2009/files/09gsmocg.pdf.
35. Попов В.М. Мяпунов С.И. Практика малого бизнеса: учебное пособие, 2009г.
36. Деньги, кредит, банки: учебник / под ред. Лаврушина. – [2-е изд., перероб. и доп.] – М.: Финансы и статистика, 1999. – 464 с.
37. Фінанси в період реформування агропромислового виробництва / [Дем’яненко М.Я., Алексійчук В.М., Борщ А.Г. та ін.]; под. ред. М.Я. Дем’яненка – К.: ІАЕ УААН, 2002. – 645 с.
38. Онищук Я. В. Фінансове забезпечення діяльності малого та середнього бізнесу / Я. В. Онищук // Фінанси України. – 2003. – № 7. – С. 51–59.
39. Інтернет- видання Artmedia [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.artmedia.net.ua>.
40. Кузнєцова Л. В. Діяльність банків на кредитному ринку в умовах асиметрії інформації: монографія / Л. В. Кузнєцова, Я. С. Андрєєва, Л. В. Жердецька та ін. / за ред. д-ра екон. наук, проф. Л. В. Кузнєцової. – Одеса: ОНЕУ, 2015. – 290 с.
41. Зайцев О. Программы микрокредитования в США / О. Зайцев // Банковская практика за рубежом. – 2003. – № 2 (50). – С. 72–75.
42. Майборода В. Роль банківського сектора Німеччини у сприянні розвитку малих та середніх підприємств / В. Майборода // Вісник НБУ. – 2003. – № 4. – С. 54.
42. І.Є.Труш міжнародний досвід кредитування малого підприємництва та його адаптація до особливостей національної економіки – 2013. – Держава та регіони